

dat “door *Philidor* eenige partijen meer gewonnen dan verloren wordt”¹⁹⁷.

In 1893/1894 wordt er een onderlinge competitie gespeeld¹⁹⁸. Beekhuis wordt de eerste clubkampioen¹⁹⁹.

In 1895 verhuist Kuipers naar een andere stad en wordt hij tot erevoorzitter van *Philidor* benoemd²⁰⁰.

Door het verder afnemende ledenaantal wordt *Philidor* nu gedwongen naar een ander lokaal uit te zien. De hoofdelijke omslag is hoger dan de contributie: f2,95 versus f2,50. Na 48 jaar verhuist men²⁰¹. Dit was geen onoverkomelijk probleem meer, omdat het lid Van der Wielen al jaren daarvoor was overleden.

In maart 1897 overlijdt secretaris Wissink. Dat schept een probleem, want pas de derde benoemde neemt de functie aan. Dat is het voorspel van een nog groter probleem in 1899. Dan wil geen van de benoemde personen de functie aanvaarden en dreigt de ontbinding van *Philidor*. Dit keer redt Bokma de situatie door af te treden als vicevoorzitter en de functie van secretaris te aanvaarden. De weigeraars krijgen de nog steeds gereglementeerde boete van f1,- opgelegd²⁰².

November 1897 werd het gouden jubileum gevierd met een feestavond en een simultaan door Tresling. Omdat *Philidor* zelf niet genoeg leden meer had, werd *Anderssen* uitgenodigd mee te doen. Daarnaast zijn er ook nog enkele gasten. Tresling wint negentien partijen en speelt er één remise.

Financieel gaat het *Philidor* in zijn laatste jaren, na de verhuizing, voor de wind. Men houdt geld over.

In 1898 wordt de schaakvereniging *de Vriendenkring* opgericht. Deze heeft in 1900 al achttien leden. De vereniging heeft een moderne opzet en speelt beter in op de eisen van de tijd. Voor *Philidor* is het in feite te laat. November 1900 plaatst men een advertentie in de *Leeuwarder Courant* met de tekst: “Liefhebbers van het schaakspel worden attent gemaakt op de hier bestaande vereniging *Philidor*. Introductie als gast voor dames en heren, door elk lid”²⁰³.

De heren heetten ook de dames welkom, maar niemand reageerde. Als in 1903 ook Bokma overlijdt, wordt het echt nodig om iets te gaan doen. Het ledental is teruggezakt tot zes. Men besluit in contact te treden met *Vriendenkring*, hetgeen in 1904 leidt tot fusiebesprekingen, waarbij *Philidor* één voorwaarde stelde: “De Vereeniging welke zich vormt drage den naam van *Philidor* opgericht 12 november 1847”²⁰⁴. Aldus werd in april 1904 besloten.

8.3.6 *Doesborghsch Schaakgenootschap*

Het *Doesborghsch Schaakgenootschap* is in mei 1873 opgericht. Waarschijnlijk op de

¹⁹⁷) Gemeentearchief Leeuwarden, verenigingsarchief *Philidor*, notulen van 14-4-1893.

¹⁹⁸) Gemeentearchief Leeuwarden, verenigingsarchief *Philidor*, notulen van 6-12-1893.

¹⁹⁹) Gemeentearchief Leeuwarden, verenigingsarchief *Philidor*, notulen van 20-4-1894.

²⁰⁰) Gemeentearchief Leeuwarden, verenigingsarchief *Philidor*, notulen van 22-3-1895.

²⁰¹) Gemeentearchief Leeuwarden, verenigingsarchief *Philidor*, notulen van 4-10-1895.

²⁰²) Gemeentearchief Leeuwarden, verenigingsarchief *Philidor*, notulen van 17-11-1899.

²⁰³) Gemeentearchief Leeuwarden, verenigingsarchief *Philidor*, notulen van 2-11-1900.

²⁰⁴) Gemeentearchief Leeuwarden, verenigingsarchief *Philidor*, notulen van 11-3-1904.

21e, omdat de schriftelijke uitnodiging van 17 mei 1873 voor 21 mei bewaard is gebleven in het Gemeentearchief te Doesburg ²⁰⁵. De gedrukte wetten van de vereniging maken echter melding, dat ze vastgesteld zijn in de eerste Algemene Vergadering op den 1sten Mei 1873 (bijlage A6e).

De wetten zijn eenvoudig, er zijn geen boeten; er is wel een ballotage voor men als lid aangenomen kon worden. De Algemene Vergadering was in de eerste helft van april. De secretaris-thesaurier legt dan rekening en verantwoording af en het bestuur voor het volgend jaar (een president en een secretaris-thesaurier) werden dan gekozen.

De vereniging startte met een redelijk aantal leden, maar de opkomst is vanaf het begin niet geweldig. In het tweede jaarverslag schrijft de secretaris, dat eenvoudig geconstateerd kan worden dat het tweede jaar zeer kalm is geweest is en dat niet op belangrijke avonturen gewezen kan worden en dat het jaarlijks verslag dus zeer kort kan blijven ²⁰⁶.

Een jaar later is de toon al aangepast: “Mogt overal om ons heen een streven naar vooruitgang zijn waar te nemen, een klouteren opwaarts in de mast der intellectueële ontwikkeling, -van ons genootschap, helaas, kan deze getuigenis niet gegeven worden. Met een bladstille kalmte hebben wij ons buiten het gedrang gehouden en steeds voortgeleefd in het genot eener totale onopgemerktheid, -zóódanig zelfs dat bij velen onzer leden reeds de herinnering van ons genootschap verloren schijnt te zijn gegaan” ²⁰⁷. Tegelijkertijd meent de schrijver dat met de constatering van de kwaal de eerste stap op weg naar beterschap is gezet en hij verwacht stellig aan het einde van het nieuwe jaar “een certificaat van verbeterd gedrag van ons zelve te kunnen afgeven.”

Maar over 1876 is de constatering: “... dat nog zoovele leden bij voortduring, of zeer schaars of in het geheel niet onze bijeenkomsten bijwonen” ²⁰⁸.

In het vijfde jaar lijkt het alleen maar erger te zijn geworden: “Waren de bijeenkomsten zeer weinig”. Dat jaar werd de zomerwedstrijd al na één bijeenkomst geschrapt vanwege de geringe belangstelling ²⁰⁹.

In 1878 vindt de meerderheid dat er bij aanvang van het seizoen een advertentie geplaatst moet worden in de krant, omdat het ledental terugloopt. Het bestuur stemt tegen dit voorstel, maar krijgt gelijk als er maar één persoon op de advertentie reageert, die dan ook nog een maand later uit de stad vertrekt ²¹⁰.

In 1879 is het al weer niet beter. Het jaarverslag vermeldt ²¹¹: “Nimmer toch zijn onze gewoone bijeenkomsten zoo slecht bezocht geweest. Voor een goed gedeelte

²⁰⁵) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr 1. In het voorstel van 17 mei 1873 nodigen dr. Warren en Alex Wennekendonk de heren Aberson, ds. Horst en Westerveld uit Angerlo en W.J. Coops, Ds. Faure, van 't Haaff, van Hengel, van der Meer Mohr, Schölinck, van der Schaaff en Labberton uit Doesburg uit tot de bespreking van maatregelen om te komen tot de oprichting van een schaakclub te Doesburg. De bijeenkomst vindt plaats op woensdag 21 mei om 20h00 in de bovenkamer van de Oude Concertzaal.

²⁰⁶) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 2e jaarverslag (1874).

²⁰⁷) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 3e jaarverslag (1875).

²⁰⁸) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 4e jaarverslag (1876).

²⁰⁹) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 5e jaarverslag (1877).

²¹⁰) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 6e jaarverslag (1877-1878).

²¹¹) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 7e jaarverslag (1879).

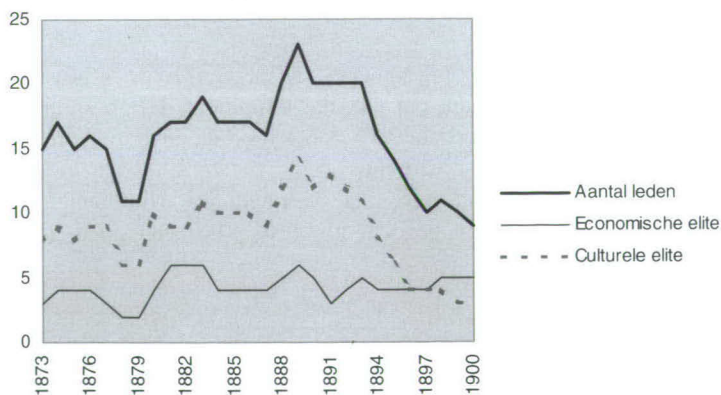
moet ik dit toeschrijven aan de ziekte en opvolgende dood van onzen ijverigen secretaris". Van Hengel was deze secretaris, omdat Wennekendonk al in 1877 naar Utrecht was vertrokken.

Het dieptepunt wordt bereikt in 1880. Dat geeft aanleiding tot een serieuze discussie ²¹². Voorzitter Warren stelt voor vanwege de geringe opkomst van de leden in het vorig jaar het genootschap voor één jaar op te heffen, in die tijd geen contributie te heffen en het lokaal op te zeggen en dan in april van het volgend jaar, de leden opnieuw bijeen te roepen, ten einde een definitief besluit te nemen. De heer Mohr stelt als amendement voor de zomervergaderingen dit jaar wel te houden en de leden in plaats van in april op het einde van september bijeen te roepen, om dan te besluiten wat er verder moet gebeuren. De voorzitter neemt dit amendement over, waarna het met algemene stemmen wordt aangenomen. Nog in dezelfde vergadering wordt besloten die zomer niet om de veertien dagen, maar wekelijks bijeen te komen. In die vergadering wordt ook voor het eerst gesproken over het nut van een batig saldo, hetgeen later een hot item binnen de vereniging zou worden.

In september vindt de afgesproken vergadering inderdaad plaats ²¹³: "Aan de orde is de bespreking of het genootschap al dan niet zal blijven bestaan; na eenig debat hierover, besluit de vergadering tot voortzetting van het genootschap en eene annonce éénmaal in 'de Koning en Grondwet' te plaatsen, om het publiek op onze vereeniging opmerkzaam te maken".

Men ziet eigenlijk voor het eerst activiteit ontwikkeld worden. Er wordt besloten om een correspondentiepartij te spelen tussen dr. Warren en de overige leden van het genootschap, een partij waar later overigens niets over terug te vinden is.

Grafiek 35: Ledenverloop en elites bij het Doesborghsch Schaakgenootschap.

In het verslag van de septembervergadering wordt de toetreding van zes nieuwe leden gemeld, terwijl één lid door vertrek naar elders heeft moeten bedanken. Daarmee

²¹²) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 8e jaarverslag (1880).

²¹³) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 8e jaarverslag (1880).

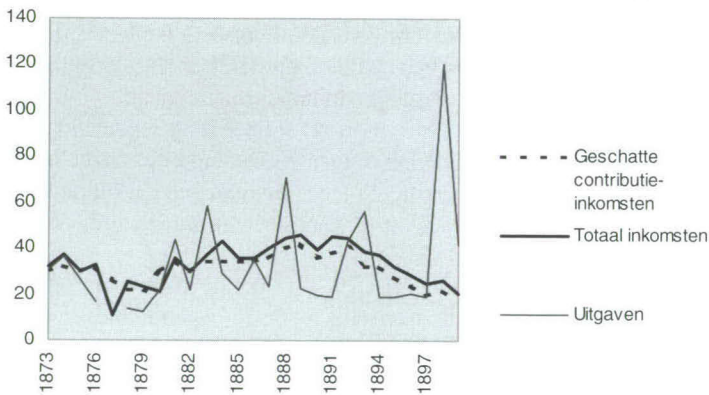
begint voor de vereniging een periode van betrekkelijke bloei (grafiek 35).

In 1882 complimenteert de voorzitter de leden met hun trouwe opkomst. De aandacht gaat in de jaarverslagen dan naar andere zaken uit.

Bestuursverkiezingen waren in de negentiende eeuw toch vaak een bijzonderheid. Daar zijn al wat mooie voorbeelden van vermeld. Maar ook het volgende geval bij het *Doesborghsch Schaakgenootschap* wekt verbazing in hedendaagse ogen²¹⁴. In 1881 stelt het bestuur zich niet herkiesbaar. Er wordt een stemming over de vacature van voorzitter gehouden. Aberson wordt met grote meerderheid gekozen, maar neemt de benoeming niet aan. Vervolgens wordt het oude bestuur bij acclamatie herbenoemd, hetgeen door hen wordt geaccepteerd.

In 1882 wordt met algemene stemmen tot een onderlinge wedstrijd om prijs en premie besloten, maar "is door bizondere omstandigheden niet tot uitvoering gekomen"²¹⁵. Uit het beeld van de vereniging laat zich raden dat de prijs die bijzondere omstandigheid was. De voorzitter had een broertje dood aan centen uitgeven en dat is duidelijk te zien aan de twee volgende grafieken. In grafiek 36 zijn de contributieopbrengst (op basis van 2 gulden per lid per jaar) met de totalen van de inkomsten uitgezet, evenals de uitgaven.

Grafiek 36: Financiën bij het Doesborghsch Schaakgenootschap

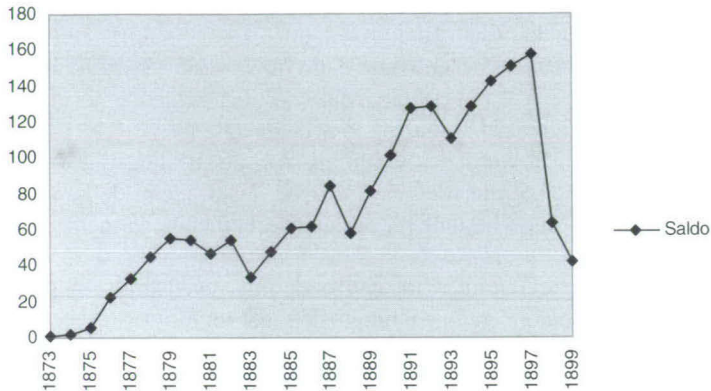

De verschillen tussen de contributieopbrengsten en de totaalinkomsten worden slechts gedeeltelijk verklaard door de inning van entreegelden (f1,- per nieuw lid). Met name in de latere jaren ontstaat het verschil door de rente-inkomsten op de tegoeden, want die nemen in de loop van de jaren vooral toe (grafiek 37).

²¹⁴) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 9e jaarverslag (1881).

²¹⁵) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 10e jaarverslag (1882). In 1889 werd gemeld: "Daar sommige leden in het afgelopen jaar hun verlangen naar een concours hadden te kennen gegeven, stelt de president voor na 1 september een onderlinge wedstrijd te houden." Er wordt een commissie voor benoemd, die met het voorstel komt dat alle deelnemers onderling drie partijen zullen spelen. Dat gaat volgens de meerderheid te lang duren en ook een voorstel om steeds de winnaars en de verliezers tegen elkaar te laten spelen, redt het niet. Men doet de zaak af door tot het spelen van twee consultatiepartijen te besluiten, die inderdaad tot stand komen. Het is de enige blijk van een wens tot competitie.

Grafiek 37: Kastegoeden bij het Doesborghsch Schaakgenootschap.

De pieken in de uitgaven en de dalen in de tegoeden worden in de meeste gevallen veroorzaakt door de viering van jubilea met een souper of diner. Het tegoed per lid neemt in de jaren tot 1898 toe tot meer dan 15 gulden per lid: 7,5 keer de contributie!

Natuurlijk is dat niet zonder discussie in de vereniging gegaan, al valt allereerst op dat het lang duurt voordat er een echte discussie ontstaat. De gunstige stand van de kas wordt wel door leden als argument gebruikt om bepaalde dingen te bepleiten (toen het souper bij het 10-jarig jubileum een succes was, wilde men ook het 12½-jarig jubileum vieren), maar voorzitter Warren wimpelde dergelijke initiatieven simpel af.

In 1888 luidt het voorstel van de voorzitter om bij het souper ter gelegenheid van het 15-jarig bestaan f2,- per persoon uit de kas bij te dragen ²¹⁶. Dat stuit op verzet “met het oog op het aanzienlijk batig saldo”. De voorzitter “meent daarentegen dat dit de kas zou ruïneren”. Uiteindelijk wordt er f2,-, plus 75 cent voor de wijn uitgekeerd, plus “een fijne sigaar”.

Op 20 april 1891, het saldo bedraagt dan f101,29 ²¹⁷, is het de voorzitter zelf die de strijd aanbindt ²¹⁸. Hij acht een reservefonds wenselijk voor de instandhouding van het genootschap, vooral bij een “vlottende” bevolking als te Doesburg ²¹⁹, temeer daar vroeger werd besloten om iedere vijf jaar het bestaan van het genootschap feestelijk te vieren. Hij wil het reservefonds echter niet tot in het oneindige laten oplopen en stelt daarom voor het niet verder te laten stijgen dan honderd gulden en te bepalen dat “van deze som niets zal mogen worden afgenomen dan alleen voor wat dienstig is voor den bloeiende instandhouding van het gezelschap”. Op de vraag van de heer Van Assen waarom het f100,- moet zijn, maakt de voorzitter een tactische fout: “om in het vervolg van allerhande voorstellen tot feestviering verschoond te zijn”. Daar zal hij

²¹⁶) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 16e jaarverslag (1888).

²¹⁷) In 1887 is er een gat van vijf gulden ontstaan tussen het opgegeven kastegoed en wat uit het verschil tussen inkomsten en uitgaven kan worden afgeleid. Uit dat laatste zou een kassaldo van f96,29 volgen.

²¹⁸) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 19e jaarverslag (1891).

²¹⁹) Voor Doesburg werd zowel in 1841 als in 1867 een inwonertal van 4000 opgegeven. Een cijfer voor 1890 is mij niet bekend.

later aan herinnerd worden. Aberson kan zich met het voorstel van de praeses wel verenigen, omdat men niet kan weten waar het goed voor kan zijn, vooral als het ledental aanmerkelijk zou afnemen, ook al vindt hij het niet kwaad om, als over zeven jaar het 25-jarig bestaan gevierd wordt, een goede kas te hebben ten einde dat jubileum wat luisterrijker te kunnen vieren dan anders.

Het lid Ketjen is het nog niet duidelijk waarom bij de weinige onkosten die het genootschap heeft, terwijl de bezittingen verzekerd zijn, een reserve van f100,- nodig is. Hij vindt dat “voor zulk een bloeiend gezelschap” belachelijk en stelt daarom als amendement op het voorstel Warren voor om het reservefonds te bepalen op vijftig gulden.

Ook de secretaris is zeer sterk voor een behoorlijk reservefonds, doch acht het bedrag van f100,- veel te hoog en geheel ongemotiveerd. Een becijfering is niet gegeven en het is alleen verdedigd door te zeggen “Men weet niet, wat er kan gebeuren en waar 't goed voor zijn kan, als dit of dat gebeurd, en over zeven jaar met de viering van het 25-jarig bestaan is het wenschelijk een goede kas te hebben”. Hij heeft de ontvangsten en uitgaven gedurende het bestaan van het genootschap nagegaan en is tot het resultaat gekomen dat een reserve van f50,- meer dan voldoende is. Gedurende de laatste tien jaar zou er, niettegenstaande de viering van het tien- en vijftienjarig bestaan, gemiddeld per jaar plusminus tien gulden zijn overgehouden, indien er in dit tijdsverloop geen vier tafels en een spel waren aangeschaft en in 1880/81 de volle contributie was betaald. Hij argumenteert dan verder dat bij vermindering van het aantal leden er aan het aanschaffen van tafels of spellen geen behoefte is en dat bij toename van het aantal leden er ook minder behoefte is aan een reserve, “welke niet dient voor een tijd van bloei, maar van kwijning”. Hij steunt daarom het voorstel van Ketjen.

Het voorstel van Ketjen wordt in stemming gebracht en met vijf tegen vier stemmen verworpen. Daarna wordt de reserve met zes tegen drie stemmen op f100,- bepaald.

Aan deze discussie vallen een aantal zaken op:

1. het voorstel wordt door de voorzitter à titre personnel ingebracht. Er is geen sprake van een bestuursvoorstel.
2. er is geen sprake van visie. Er wordt, noch door de voorstanders, noch door de tegenstanders, een koppeling naar de doelstelling van het genootschap gelegd, dat luidt: “Het *Doesborghsche Schaakgenootschap* heeft uitsluitend de beoefening van het Schaakspel ten doel”.
3. in de discussie wordt nergens de vraag gesteld wat er, gezien het feit dat de reserve al in kas is, met het inkomstenoverschot zou moeten gebeuren. Pas na de stemmingsuitslag vermeldt het verslag: “Een voorstel van den Heer Ketjen om het volgende jaar geen contributie te betalen wordt, daar het geene ondersteuning vindt, door den voorsteller ingetrokken”²²⁰.

Een jaar later is het saldo f127,47 en dan blijkt de geest uit de fles²²¹. Wat de voorzitter probeerde te vermijden, namelijk in de jaren tussen de jubilea in te moeten discussiëren

²²⁰) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborghs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 19e jaarverslag (1891).

²²¹) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborghs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 20e jaarverslag (1892).

over feestjes, wordt juist gestimuleerd. Hij heeft zijn opponenten het ideale argument in handen gespeeld: "Met het oog op den zeer gunstigen toestand der Kas en, omdat het vorig jaar besloten werd de reserve niet hooger dan f100,- te laten stijgen, en omdat wij niet voor het nageslacht behoeven te sparen, stelt de Heer van Assen voor een souperje te houden". Hoewel de voorzitter argumenteert dat men onderscheid moet maken tussen reserve en kas, krijgt hij de vergadering niet overtuigd en wordt er tot het souper besloten. Een volgende discussie om niet een souper, maar een diner te houden, waarin het argument valt dat er "geen bezwaar tegen kan bestaan om desnoods eenige guldens van de reserve te nemen", leidt niet tot een besluit. Men laat de invulling aan het bestuur over, waarbij het bestuur vanwege de geringere kosten natuurlijk voor het souper koos. De voorzitter verschijnt overigens niet op het souper.

Het volgende jaar, in 1893, zijn de discussies opnieuw niet van de lucht ²²². Men wil het twintigjarig bestaan luisterrijk viëren met een rijtocht, koffie en al dan niet een diner. De voorzitter verschuilt zich achter het eenmaal genomen besluit over de reserve. Hij wil een souper, maar de vergadering besluit tot een diner. Bij de daaropvolgende bestuursverkiezing geeft de voorzitter aan niet herkozen te willen worden. Dringende verzoeken uit de vergadering legt hij naast zich neer, waarna (F.E.C. van der Hardt) Aberson tot voorzitter wordt gekozen. De secretaris, die zich ook vanwege zijn meningsverschil met de voorzitter over de reserve had willen laten vervangen, laat zich dan wel door de vergadering vermurwen en blijft aan. Warren komt ook niet naar het diner.

In 1894 is er een voorstel om de contributie te halveren, gezien het oplopende saldo. De stemmen staken en het voorstel wordt ingetrokken ²²³.

In 1895 doet Warren dan het voorstel om de contributie vier jaar lang te halveren en het entreegeld af te schaffen, terwijl hij zich er een jaar eerder tegen had verzet met het argument dat de wetten dat verboden. Maar nu is een grote meerderheid tegen zijn voorstellen ²²⁴. Ook in 1896 haalt de halvering van de contributie het niet. Alleen de voorsteller, van der Meer Mohr, stemt voor, Warren is weer tegen ²²⁵. Aberson wil aftreden als voorzitter, maar blijft tenslotte aan onder voorwaarde dat Warren bij het 25-jarig bestaan tot erevoorzitter wordt benoemd. De vergadering besluit die tijd niet te wachten en benoemt Warren met onmiddellijke ingang tot erevoorzitter. De secretaris treedt uiteindelijk niet af, omdat gevreesd wordt dat andere leden als lid zullen bedanken als zij tot secretaris zouden worden benoemd. Het is duidelijk dat de vereniging opnieuw in een crisis verkeert. Het ledental neemt af en de opkomst is slecht.

Als in 1898 besloten wordt dat voor het diner bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan een zodanig krediet wordt gegeven dat er uiteindelijk f30 gulden in kas blijft, is de reservediscussie ten einde. Warren komt niet naar het diner en bedankt als lid van het genootschap ²²⁶.

²²²) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 21e jaarverslag (1893).

²²³) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 22e jaarverslag (1894).

²²⁴) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 23e jaarverslag (1895).

²²⁵) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 24e jaarverslag (1896).

²²⁶) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 26e jaarverslag (1898).

In de vergadering van 15 november 1899 wordt een opmerkelijk besluit genomen: "Het voorstel van den heer Uurbanus om f25,- uit de kas te geven aan de Ned. Zuidafrikaansche Vr. ter ondersteuning van in den strijd gewonde Boeren en der nagelaten betrekkingen van gesneuvelden werd met algemene bijval begroet en aangenomen"²²⁷. Het is één van de zeer weinige uitingen van politiek in het schaakverenigingsleven in de negentiende eeuw en eigenlijk de enige uiting van een schaakvereniging die buiten zijn eigen beperkte leefwereld treedt.

Het *Doesborghsch Schaakgenootschap* lijkt een afspiegeling te vormen van het stadje zelf, dat in het laatste kwart van de eeuw met een stagnerende economie en een teruglopende bevolking te maken had. Bestuurlijke instellingen, zoals de rechtbank, hielden de motor in het stadje (met een laag toerental) draaiend. Dat is ook af te lezen aan de samenstelling van het *Doesborghsch Schaakgenootschap* (grafiek 35). De culturele elite overheerst. Daarbinnen vormen predikanten, juristen en medici de grootste groep. Tussen 1889 en 1895 is ook een aantal militairen lid. De opsomming van de beroepen geeft geen dynamisch beeld²²⁸, zelfs de economische beroepen zijn weinig ondernemend: gasfabrikant en wijnhandelaar. Er heerste geen sfeer, waarin nieuwe initiatieven ontwikkeld werden. Groenendaal²²⁹ schrijft daarover: "De opmerking kan ongetwijfeld worden gemaakt, dat het relatief tenachterblijven van Doesburg bij andere steden het gevolg was van het ontbreken van voldoende ondernemersfiguren. Men vraagt zich echter af, of in het Doesburgsche milieu de energieke ondernemer wel kon aarden. In den loop der decennïën hebben honderden mensen Doesburg den rug toegekeerd. Het stadje heeft niet den blik gericht op de toekomst, doch op het verleden".

Dit beeld laat zich ook bij de schaakvereniging herkennen: de belangrijkste discussie in de Algemene Vergadering, natuurlijk uitgezonderd de discussie over het reservefonds, was het al dan niet laten doorgaan van de zomerbijeenkomsten en waar die dan gehouden moesten worden. Het is ook nauwelijks voor te stellen dat leden 's avonds ook nog andere verplichtingen hadden, want avond en tijdstip van de bijeenkomsten wisselden veelvuldig. Voorstellen werden altijd staande de vergadering opgeworpen en er werd meteen besloten. In 1897 wordt de avond verschoven naar de woensdag, omdat één lid niet op maandag kon komen vanwege andere verplichtingen. Pas in 1900 werd er melding gemaakt van een slechte opkomst, omdat er op woensdagavond ook andere vergaderingen of bijeenkomsten plaats hadden²³⁰.

²²⁷) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborgs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 27e jaarverslag (1899).

²²⁸) De ledenlijst vermeldt: hulponderwijzer, apotheker (2), adjunct controleur kadaster, commissionair in effecten, kantonrechter, werktuigkundige, griffier, 2e luitenant infanterie (3), predikant (4), ontvanger der registratie (2), 1e luitenant infanterie (2), winkelier, hoofdonderwijzer (2), behanger, rector, telegrafist, zeehandelaar, onderwijzer, groothandelaar, koopman, gasfabrikant, volontair, arts (2), boekhandelaar, kapitein infanterie (2), wijnhandelaar. Van maar liefst 7 mensen werd geen beroep vermeld. Dat laatste zal wel kloppen: Elshof-Beuvers schrijft in *Godsdienst in Doesburg buiten de Volkskerk - Een onderzoek naar de geschiedenis van zes kerkgenootschappen na 1796*, 119: "Een derde [der grootburgerij] werkt niet meer".

²²⁹) In de Inleiding van Bloemendaal, *De sociaal-economische verhoudingen in de gemeente Doesburg*, 3.

²³⁰) Het volgende overzicht laat zich uit de jaarverslagen reconstrueren, tussen haakjes, indien niet expliciet vermeld:

Kenmerkend voor deze vereniging in deze stad, is ook het opvallende gegeven dat van de 49 personen die in de negentiende eeuw lid werden, er:

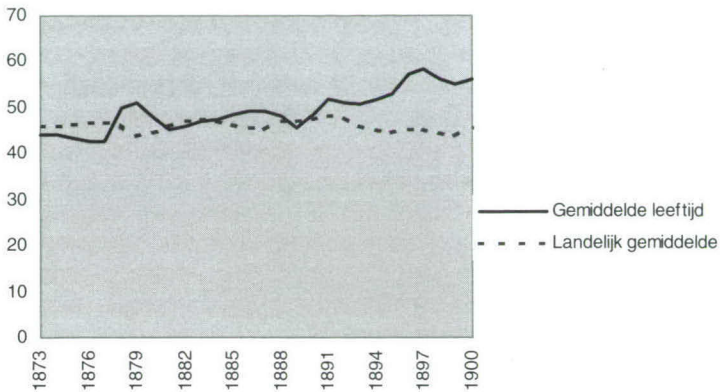
- elf leden bedankten, waarvan één vanwege gezondheidsredenen;
- acht leden door de dood ontvielen;
- twintig leden vanwege vertrek uit de stad hun lidmaatschap opzegden;
- van één lid wordt in de notulen geen melding gemaakt van zijn vertrek;
- negen leden op het einde van de eeuw nog lid waren. Van deze negen waren er drie lid sinds de oprichting.

Vertrek en dood als belangrijke redenen voor het beëindigen van het lidmaatschap, zijn echt een afspiegeling van een weinig florerend stadje.

Dit verschil met andere steden in Nederland wordt niet bepaald door een andere leeftijdsverdeling (grafiek 38). Het is heel opvallend dat in de jaren waarin de vereniging het moeilijk heeft, 1877-1880 en 1892-1900, de gemiddelde leeftijd stijgt en boven het landelijk gemiddelde uitkomt. 1877 was een slecht jaar, want men verloor toen een 35-jarige, een 34-jarige en twee 24-jarigen.

Winterbijeenkomsten					Zomerbijeenkomsten			
Jaar	Avond	Frequentie	Van	T/m	Tijd	Dag	Freq.	Tijd
1873	Ma	wekelijks			19-22	Ma	wekelijks	19-22
1875	(Ma)	wekelijks	Sept.	Mei	(19-22)	(Ma)	maand	(19-22)
1876	(Ma)	wekelijks	Sept.	Mei	(19-22)	(Ma)	maand	(19-22)
1877	(Ma)	wekelijks	Okt.	Mei	(19-22)	Ma	maand	(19-22)
1878	(Ma)	wekelijks	Okt.	Mei	(19-22)	(Ma)	(wekelijks)	(19-22)
1879	(Ma)	(wekelijks)	Okt.	Mei	(19-22)	(Ma)	2-wek.	(19-22)
1880	Do	wekelijks	Okt.	Mei	19.30-22	Wo	wekelijks	(19.30-22)
1881	Wo	wekelijks	(Okt.)	Mei	(19.30-22)	Wo	wekelijks	(19.30-22)
1882	(Wo)	(wekelijks)	Okt.	Mei	(19.30-22)	Di	wekelijks	(19.30-22)
1883	(Wo)	(wekelijks)	Okt.	Mei	(19.30-22)	Za	wekelijks	14.00
1884	Ma	wekelijks	Okt.	Mei	(19.30-22)	Za	wekelijks	14.00
1885	Wo	wekelijks	(Okt.)	(Mei)	(19.30-22)	Za	wekelijks	19.30
1886	(Wo)	(wekelijks)	Okt.	Mei	(19.30-22)	Wo	wekelijks	19.30
1887	(Wo)	wekelijks	Sept.	Mei	(19.30-22)	-	-	-
1888	Ma	wekelijks	Sept.	Mei	19.3-220	Wo	wekelijks	19.30
1889	(Ma)	(wekelijks)	Sept.	Mei	(19.30-22)	Ma	wekelijks	14-16
1890	(Ma)	(wekelijks)	Sept.	Mei	(19.30-22)	Ma	wekelijks	14-16
1891	(Ma)	(wekelijks)	Sept.	Mei	(19.30-22)	Ma	wekelijks	14-17
1892	(Ma)	(wekelijks)	(Sept.)	(Mei)	(19.30-22)	(Ma)	(wekelijks)	(14-17)
1893	(Ma)	(wekelijks)	Sept.	Mei	(19.30-22)	-	-	-
1894	(Ma)	(wekelijks)	Sept.	Mei	(19.30-22)	-	-	-
1895	(Ma)	(wekelijks)	Sept.	Mei	(19.30-22)	-	-	-
1896	(Ma)	(wekelijks)	Okt.	Mei	(19.30-22)	-	-	-
1897	Wo	wekelijks	Okt.	half Mei	(19.30-22)	-	-	-
1898	(Ma)	(wekelijks)	Okt.	half Mei	(19.30-22)	-	-	-
1899	Wo	wekelijks	(Okt.)	(half Mei)	(19.30-22)	-	-	-

Grafiek 38: Leefstijden bij het Doesborghsch Schaakgenootschap.

De organisatiegraad van de vereniging was laag, er zijn geen aanwijzingen van enige bestuursactiviteit, anders dan het bijhouden van notulen en rekening. Er zijn geen aanwijzingen voor enig bestuursinitiatief. De oriëntatie van de vereniging was geheel naar binnen gekeerd. Mocht iemand al voorstellen, om een (correspondentie) wedstrijd met

anderen te spelen, dan trof hij een grote meerderheid tegenover zich. Ook de lengte van de bijeenkomsten (2½ tot 3 uur), geeft vooral het vermoeden van een soort sociëteitsgevoel.

De vrijwilligheid was groot, niemand werd er ooit gedeballoteerd, de contributie en het entreegeld waren relatief laag. Ook de vrijblijvendheid was maximaal, de enige verplichting was de jaarlijkse contributie.

Het is jammer, dat in de discussie rondom het reservefonds de argumenten van de voorstanders niet erg duidelijk zijn geworden. Was er bij hen toch een gevoel dat de vereniging duurzamer was dan hun eigen lidmaatschap? De tegenstanders waren daarin veel duidelijker: “wij niet voor het nageslacht behoeven te sparen”²³¹.

Hoe het ook zij, de vereniging wist wel te overleven, en vierde in 1998 haar 125-jarig bestaan. Dat vraagt dan toch om een antwoord op de vraag: hoe kan het, dat deze vereniging wist te overleven? Naar mijn gevoel zijn er twee belangrijke elementen.

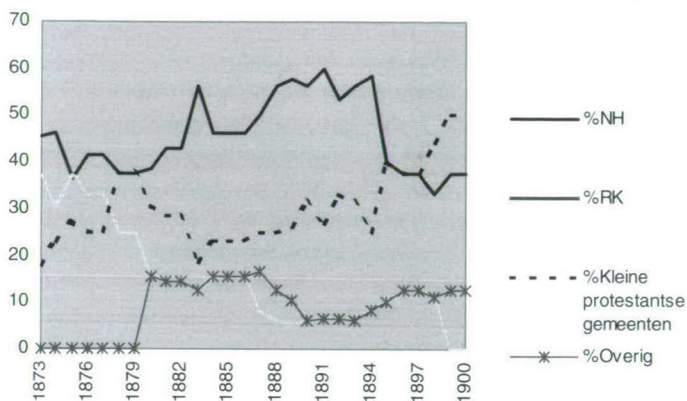
Op de eerste plaats, omdat er toch sprake was van enige diversiteit binnen de vereniging. Die bleek niet uit de beroepen, maar blijkt wel uit de aangehangen religies binnen de vereniging (grafiek 39). Grafiek 40 laat het ledenverloop van het *Doesborghsch Schaakgenootschap* tot aan de Tweede Wereldoorlog zien.

Naast de grootste groepering van Nederlands Hervormden, bestaat een substantieel deel uit gelovigen van kleinere protestantse gemeenten, met name remonstranten. Remonstranten²³² vormden in Doesburg een kleine en jonge gemeente (de gemeente was als proef goedgekeurd in 1877). De helft van de remonstranten behoorde tot de gegoede

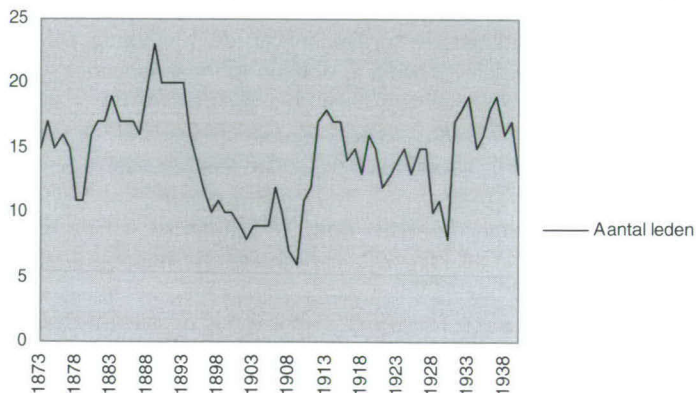
²³¹) Gemeentearchief Doesburg, archief *Doesborghs Schaakgenootschap*, inv.nr. 4, 20e jaarverslag (1892).

²³²) Elshof-Beuvers, *Godsdienst in Doesburg buiten de Volkskerk - Een onderzoek naar de geschiedenis van zes kerkgenootschappen*, 38.

Grafiek 39: Religieuze gezindten bij het Doesborghsch Schaakgenootschap.

Grafiek 40: Ledenverloop bij het Doesborghsch Schaakgenootschap tot WO-II

burgerij, in de arbeidersklasse kwamen geen remonstranten voor. Hun eerste voortrekker was dr. Romeijn, rector aan het gymnasium, die ook lid van de schaakvereniging was. Juist in de moeilijke periode neemt hun percentage bij de schaakvereniging toe, want zij blijven lid. Blijkbaar bleef bij hun het 'eigen-kring'-gevoel langer bestaan, een basis voor duurzaamheid.

Het tweede argument is de aanwezigheid van een motor in de vereniging. In 1893 werd H. Uurbanus, onderwijzer, lid. Hij zou, met een korte onderbreking van 1910 tot 1913, tot zijn dood in 1948 lid blijven en in die tijd vele bestuursfuncties vervullen. Deze mensen zijn belangrijk om de zaak draaiend te houden. Vanuit het draaiend houden kan dan later weer groei ontstaan.

8.3.7 Het voortbestaan van schaakverenigingen

In het voorgaande zijn er verschillende perioden onderkend waarin de stadsverenigingen een bepaald karakter hadden, een karakter dat bij de overgang naar een andere periode